Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

Yüksek Mahkeme Kararlarına Göre ABD'de Din-Devlet İlişkileri

Nesrin ÜNLÜ
Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi · nesrin.unlu@marmara.edu.tr · ORCID https://orcid.org/0000-0003-4981-1966

Nesrin Ünlü. "Yüksek Mahkeme Kararlarına Göre ABD'de Din-Devlet İlişkileri". ulakbilge, 99 (2026/2): s. 263–275. doi: 10.7816/ulakbilge-14-99-09

ÖZ

Bu makale, Amerika Birleşik Devletleri'nde din–devlet ilişkilerinin temelini oluşturan resmî din benimsememe ilkesinin tarihsel gelişimini ve bu ilkenin Yüksek Mahkeme içtihatları yoluyla zaman içinde nasıl yorumlandığını incelemektedir. Amerikan toplumunda özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletin din ile ilişkili tutumlarını büyük ölçüde Yüksek Mahkeme kararları belirlemiştir. Çalışmanın temel problemi, Ek Madde 1'de yer alan resmî din benimsememe hükmünün farklı dönemlerde hangi yorumlara tabi tutulduğu ve bu yorumların uygulamada ne tür sonuçlar doğurduğudur. Bu kapsamda makale, dinî gruplara kamu yardımları, devlet okullarında dua ve dinî içerikler, kamu alanlarındaki dinî semboller, meclis açılış duaları ve manevi danışmanlık hizmetleri gibi başlıca tartışma alanlarında mahkemenin yaklaşımının nasıl evrildiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Makalede ele alınan kararlar, Yüksek Mahkeme'nin 1947'deki Everson kararından 1970'lerin sonuna kadar daha katı bir din-devlet ayrımı tutumu benimsediğini; ancak 1980'lerden itibaren dinî kurumlara yönelik kamu desteklerini daha geniş yorumlayan, giderek daha uyumcu bir çizgiye yöneldiğini göstermektedir. Özellikle mahkemenin 2000'li yıllarda verdiği bazı kararlar dine kamusal alanda bazı avantajlar sağlamıştır. Genel hatlarıyla, resmî din benimsememe ilkesinin yorumu, dinamikliğini korumaya devam etmekte; ideolojik değişimler, yargı felsefeleri ve kamusal hayatta din üzerine yürütülen daha geniş çaplı siyasal ve kültürel tartışmalar tarafından şekillenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din-Devlet Ayrımı, Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi, Sosyal Değişim, Din Özgürlüğü, Kamusal Alan ve Din

Giriş

Din-devlet ayrımı ilkesini benimsemiş her devletin kendine has belirli bir anayasal düzenlemesi bulunmaktadır. Ancak bu düzenlemelerin zaman içinde nasıl yorumlanacağı ve uygulamada hangi sonuçları doğuracağı, toplum içinde farklı görüşlerin ortaya çıkmasına ve değişen uygulamalara yol açmıştır. ABD'de dinle ilişkili anayasal çerçeve, Ek Madde 1'in iki temel ilkesine dayanmaktadır. Birincisi din özgürlüğünü güvence altına alır; ikincisi ise devletin herhangi bir dini resmî olarak benimsemesini veya desteklemesini yasaklayarak din-devlet ayrımını tesis etmeyi amaçlar (Akkır, 2018, s. 105). Bu makale, Amerikan modelini anlamak açısından belirleyici olan ikinci ilkeye, yani devletin resmî bir din benimsememesini düzenleyen Establishment Clause hükmüne odaklanmaktadır. Makalenin amacı, söz konusu hükmün Yüksek Mahkeme kararları ışığında tarihsel gelişimini ve geçirdiği dönüşümleri incelemektir. Bu doğrultuda çalışma, dinî gruplara kamu yardımları, devlet okullarında dua ve dinî içeriklerin yeri, kamusal alanlarda dinî sembol kullanımı, meclis duaları ve manevi danışmanlık hizmetleri gibi temel tartışma alanlarını ele almaktadır. Böylece Yüksek Mahkeme'nin bu alanlarda geliştirdiği içtihatların, din-devlet ayrımı ilkesini nasıl yeniden şekillendirdiğini ve dine kamusal alanda hangi ölçüde alan açtığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu dönüşümlerin nasıl ve neden gerçekleştiği ve Yüksek Mahkeme'nin yeni içtihatlarının Amerikan dinî ve sivil yaşamı üzerindeki etkileri, çeşitli akademik disiplinlerdeki araştırmacıların önemle incelediği bir konu olagelmiştir (Stephen, 2025).

Makale Amerika Birleşik Devletleri'nde din-devlet ilişkilerinin ve zaman içinde bu hususta ortaya çıkan farklı uygulamaların izini Yüksek Mahkeme kararlarıyla sürmektedir. Zira, Amerikan toplumunda özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletin din ile ilişkili tutumlarını büyük ölçüde Yüksek Mahkeme kararları belirlemiştir. ABD devlet organizasyonu ve toplumsal yapısı göz önünde bulundurulduğunda, Yüksek Mahkeme öncelikle bir hukuk kurumu olmakla birlikte kamu politikalarının belirlenmesinde siyasî bir işlev yüklendiği de görülmektedir (Dahl, 1957, s. 279).

Makale Bilgisi:
Geliş: 8 Aralık 2025 Düzeltme: 10 Ağustos 2026 Kabul: 30 Ağustos 2026

© 2026 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY) 4.0 lisansı ile yayımlanmıştır.

Genellikle *establishment* (resmî din) ile ilişkili meseleler, din özgürlüğü ile ilişkili meselelere kıyaslandığında toplumun daha geniş kesimlerinin dahil olduğu daha çok tartışmaya sebep olmuştur. Ek Md. 1'in din özgürlüğü ile ilgili hükmü daha çok azınlıkta kalan dindarlarla ilişkili olmuştur. Bazı tartışmalarda ise iki hükmün kesiştiği görülmektedir (Greenawalt, 2008).

Din-Devlet Ayrımının Tarihçesi

Din-devlet ayrımı, Anayasa Ek Md. 1 ile 1791'de kabul edilmiştir. Ek Md. 1'in kabul edilmesiyle birlikte, dünyada ilk defa bir anayasa, din-devlet ayrılığını bir ilke olarak formüle etmiş oluyordu (Sezer, 2000, s. 200). Anayasa Ek Md. 1'in ifadesine göre, "Kongre herhangi bir dinin resmen benimsenmesine dair veya serbest bir şekilde faaliyet göstermesini engellemeye dair kanun yapamaz ... ". Bu ifade federal hükümete yönelik bir kısıtlamadır, eyaletler doğrudan zikredilmemiştir (Koştaş, 1988, s. 245). Bazı eyaletler Anayasa'nın kabulünden sonra da resmî dinlerini devam ettirmişlerdir. Bağımsızlık Savaşı öncesinde bazı koloniler (sonraki eyaletler) yalnızca resmî dinlerine ayrıcalıklar tanımakla kalmamış, aynı zamanda farklı inanç sahiplerinin dinî özgürlüklerini sınırlamışlardır. Ancak, resmî dinlerin dışında kalan grupların da Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda devrim ordularına katılarak İngilizlere karşı savaşmaları, diğer dinlere yönelik yasaklayıcı uygulamaları büyük oranda ortadan kaldırmıştır (Hamburger, 2002, s. 90). Eyaletlerin resmî dinlerini bırakma süreçleri (disestablishment) daha ziyade ABD'nin bağımsızlık mücadelesi çerçevesinde gelişmiş ve her eyalet için farklı süreçlerde gerçekleşmiştir. Ek Md. 1 kabul edildikten sonra da resmî din benimsemeye devam eden eyaletler olmuştur. Resmî dinini bırakan son eyalet Massachusetts 1833'te din-devlet ayrımını kabul etmiştir. Kısacası eyaletlerin din-devlet ayrımı tarihçeleri kendilerine özgüdür ve Ek Md. 1'in doğrudan bir sonucu değildir (Esbeck, 2004, s. 1448–1449). Bu dönemde, eyalet okullarında dua edilmesi veya Kutsal Kitap okunması genel olarak resmî din benimseme olarak görülmemiştir. Ayrıca birçok eyalet pazar yasakları, dine hakaret suçları gibi din ile ilgili düzenlemeler yapmaya ve kamu görevlileri için dinî yemini zorunlu tutmaya devam etmiştir (Greenawalt, 2008, s. 33, 55). Bir nevi devlet Protestanlığı, devlet alanlarında, hassaten kamu okullarında gözle görülür şekilde mevcut olmuştur.

Anayasa Ek Md. 1'in eyaletlere de uygulanması *Everson v. Board of Education of Ewing Township (1947)* kararı ile başlamıştır. Bu bağlamda, söz konusu kararla Amerika'da yeni bir din-devlet ilişkileri dönemi başlamıştır; artık sadece federal hükümet değil eyalet hükümetleri ve yerel kamu görevlileri de din-devlet ayrımı kuralına tabi tutulmuştur (Esbeck, 2007). Davanın konusu New Jersey'nin Ewing Kasabası'nda bir okul kurulunun hem devlet hem de özel okullara öğrenci taşıma masraflarını velilere ödemesidir. Özel okullar çoğunlukla dinî okullardır. Dinî okullara bu kamu desteğinin Anayasa'nın resmî din tesisi yasağını ihlal ettiği gerekçesiyle uygulama dava edilmiştir. Yüksek Mahkeme söz konusu ödemenin ulaşım masraflarına yardımcı olmak amacıyla doğrudan velilere yapıldığını ve dinî kurumların doğrudan desteklenmediğini belirterek ödemenin Anayasa'ya uygun olduğuna hükmetmiştir.

Everson davasında 5'e 4 oyla karar verilmiş, çoğunluk oyunun gerekçesini Hâkim Black yazmıştır. Gerekçede yer alan aşağıdaki pasaj, söz konusu tartışma resmî din benimsememe ilkesi olduğunda en fazla alıntı yapılan pasajlardan biridir, ve bu bağlamda, pasajın içinde yer alan Jefferson'ın meşhur 'ayrım duvarı' metaforu da Yüksek Mahkeme'ye kılavuzluk etmiştir (Greenawalt, 2008, s. 41; Greenawalt, 2005b):

> Amerikan Anayasası Ek Md. 1'deki "resmî din benimsenemez" hükmü en azından şunu ifade eder: Ne eyalet hükümetleri ne de federal hükümet bir kilise kuramaz. Hiçbiri bir dini destekleyen, tüm dinleri destekleyen ya da bir dini diğerine tercih eden yasalar çıkaramaz. Hiçbiri bir kişiyi isteği dışında kiliseye gitmeye ya da ondan uzak durmaya zorlayamaz veya onu herhangi bir dine inanması ya da inanmaması konusunda zorlayamaz ya da etkileyemez. Kişiler, inanç sahibi olup olmamalarına veya kiliseye katılıp katılmamalarına bağlı olarak cezaya tabi tutulamaz. Dinî faaliyetleri ya da kurumları (adları ne olursa olsun, dini öğretme ya da uygulama biçimleri ne şekilde olursa olsun) desteklemek amacıyla, az ya da çok miktarda hiçbir vergi konulamaz. Ne bir eyalet ne de federal hükümet, açıkça ya da gizlice, herhangi bir dini örgütlenmenin ya da grubun işlerine dahil olamaz; bunun tersi de geçerlidir. Jefferson'un sözleriyle ifade edersek, dine dayalı bir yasanın yasaklanması hükmü, "kilise ile devlet arasında bir ayrım duvarı inşa etmek" amacıyla getirilmiştir (*Everson v. Board of Education of the Township of Ewing*, 1947, s. 15–16).[1]

Jefferson'ın meşhur ayrım metaforuyla ilişkili olarak Amerikan toplumunda iki farklı ve birbiriyle rekabet eden siyasi ve hukuki duruş bulunmaktadır. Katı ayrımcılar, kurucu babaların resmî din benimsememe ilkesini kilise ile devlet arasında kesin bir ayrım olarak gördüğünü düşünürken; uyumcular, bu ilkeyi federal hükümetin dinî özgürlükleri korumak adına dinlere karşı tarafsız ve ayrıcalıksız davranması şeklinde anlar, yani resmî din benimsememeyi katı bir ayrım olarak yorumlamazlar, bütün dinlere eşit mesafede durmak olarak yorumlarlar (Jones, 1986; Levy, 2017). Kurucu babaların niyetlerine dair tartışmalara ek olarak, Anayasa'nın yorumlanmasına ilişkin farklı kuramsal yaklaşımlar da vardır; yaşayan anayasacılık da bu yaklaşımlardan biridir (Marietta, 2014, s. 92). Bu çerçevede bazılarına göre, anayasa, anlamı zamana karşı değişmeden sabit kalan statik bir belge değildir

[1] Bu makalede mahkeme kararlarından yapılan alıntıların çevirileri yazara aittir.

(Levy, 2017). Bütün siyasi ve hukuki fikirler zamanla beraber değişime uğrar ve farklı uygulamalara evrilir (Greenawalt, 2005b).

Resmî Din Benimsememe ile İlişkili Başlıca Meseleler

Bu bölüm resmî din benimsememe ilkesi ile ilişkili temel tartışma alanlarını tanıtacak ve emsal teşkil eden kararları sunacaktır.

Dinî Gruplara Hükümet Yardımı

Resmî din benimsememe ilkesi ile ilişkili birçok dava, devletin dinî eğitim kurumları, hastaneler, sosyal hizmet kurumları gibi kanallar aracılığıyla dinî organizasyonlara kamu kaynağı aktarıp aktaramayacağı meselesi üzerinedir; bunlar arasında en çekişmeli alan ise eğitim kurumları olmuştur. Everson davasında ifade edildiği gibi hükümetin takip etmesi gereken temel ilkeler, hükümetin dinî amaçlar için dinî gruplara doğrudan yardım yapmaması ve hükümetin bir dini diğerlerine karşı, ya da tüm dinleri veya dinî inancı dinsizliğe karşı kayırmamasıdır. Ancak dinî organizasyonlar, bütün kamuya açık seküler hizmetleri için uygun kamu kaynaklarından istifade edebilirler. Bu kaynaklar dağıtılırken dinî ve ladinî bütün özel organizasyonlar eşit pay almalıdır; dinî gruplar kayırılmamalı ya da dezavantajlı konuma düşmemelidir. 1996 yılında Clinton hükümeti tarafından geçirilen Charitable Choice yasası ve Bush hükümeti döneminde yürürlüğe giren kanun hükmünde kararnameler dinî organizasyonların federal kamu kaynaklarından eşit derecede yararlanmalarını pratikte garantilemek istemiştir. Her ne kadar Bush yönetimi dinî grupları öncelemek amacında olsa da, kullanılan ifadeler eşitliği sağlamaya yönelik olarak seçilmiştir (Greenawalt, 2008, s. 353–355, 370).

Modern dönemde resmî din benimsememe ilkesi ile ilişkili tartışmalara kılavuzluk eden *Everson v. Board of Education (1947)* davasına sebep olan New Jersey eyaletinin Ewing kasabası, kamu kaynaklarını kullanarak hem kamu hem de özel (özellikle Katolik) okul öğrencilerine okul servisi hizmeti sağlamaktaydı. Bir vatandaş, Katolik okullara giden öğrencilerin taşınmasının kamu kaynaklarıyla finanse edilmesinin, devletin dini desteklemesi anlamına geldiğini iddia ederek uygulamayı mahkemeye taşımıştır. Mahkeme ayrım duvarını vurgulasa da, New Jersey'in uygulamasının Anayasa'ya aykırı olmadığına hükmetmiştir. Mahkeme çoğunluğuna göre, okul servisi hizmeti dinî bir faaliyeti desteklememekte, genel bir kamu hizmeti sunmaktadır. Katolik okula giden öğrenciler de kamu hizmetlerinden eşit şekilde faydalanma hakkına sahiptir (*Everson v. Board of Education of the Township of Ewing*, 1947). *Board of Education v. Allen (1968)* davasında da, Yüksek Mahkeme, özel dinî okul öğrencilerine ders kitabı ödünç verilmesinin Anayasa'daki resmî din benimsememe ilkesini ihlal edip etmediğine karar vermiştir. Mahkeme, bu kitap ödünç verme programını seküler bir yasama amacı taşıdığı, esas etkisinin dini ne teşvik ettiği ne de engellediği ve yardımın doğrudan öğrencilere yapıldığı gerekçesiyle Anayasa'ya uygun bulmuştur (*Board of Education v. Allen*, 1968).

Yüksek Mahkeme'nin bu alandaki en önemli kararlarından biri olan *Lemon v. Kurtzman (1971)* davası, Rhode Island ve Pennsylvania eyaletlerinin dinî okullarda seküler ders veren öğretmenlerin maaşlarını devlet bütçesinden ödeyip ödeyemeyeceği sorununu ele almıştır. Mahkeme her iki eyalet yasasının da Anayasa'ya aykırı olduğuna hükmetmiştir. Lemon davasında Mahkeme, daha sonra "Lemon testi" olarak bilinen üç aşamalı bir test uygulamıştır. Hâkim Burger, karar metninde şu ifadeye yer vermiştir: "Önceki davalarımızdan üç test çıkarılabilir: Birincisi, uygun yasanın seküler bir amacı olmalıdır; ikincisi, yasanın esas veya birincil etkisi dini ne teşvik etmeli ne de engellemelidir; son olarak, yasa din ile devlet arasında aşırı bir ilişki ve iç içe geçmeyi teşvik etmemelidir" (*Lemon v. Kurtzman*, 1971, s. 612–613). Lemon testi, resmî din tesisi ile ilgili karar verme süreçlerinde temel ilke hâline gelmiştir. Ancak bu test, bazı akademisyenler ve hâkimler tarafından, örneğin, *Wallace v. Jaffree (1985)* davasında Hâkim Burger ve Hâkim Rehnquist, *Board of Education of Kiryas Joel Village School District v. Grumet (1994)* davasında Hâkim O'Connor ve Hâkim Scalia, *Lamb's Chapel v. Center Moriches Union Free School District (1993)* davasında Hâkim Scalia, ve *Allegheny v. ACLU (1989)* davasında Hâkim Kennedy tarafından din karşıtı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Kritzer ve Richards, 2003, s. 830).

Lemon testi kendinden sonra gelen davalara kılavuzluk etmiştir. Mahkeme, *Committee for Public Education and Religious Liberty v. Nyquist (1973)* davasına Lemon testini uygulamıştır ve dinî okullarda eğitim gören öğrencilerin ebeveynlerine sağlanan öğrenim ücreti geri ödemelerini, bakım ve onarım hibelerini ve vergi indirimi programlarını dinî eğitimi teşvik edici etki doğurdukları gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmuştur (Crooker, 2005, s. 410). *Meek v. Pittenger (1975)* davasında ise Mahkeme, Pennsylvania eyaletinin yürürlüğe koyduğu dinî okullara ders kitapları, ekipmanlar ödünç veren ve rehberlik, psikolojik danışmanlık, konuşma terapisi gibi yardımcı alanlarda kamuda çalışan öğretmenlerin görevlendirilmesini içeren bir programı incelemiş ve Lemon testini sadece ders kitabı ödünç veren kısmı ile geçebildiğine diğer iki alanda geçemediğine hükmetmiştir. Ekipman ödünç verilmesi ve yardımcı hizmetlerin sağlanması, hem dinin teşvikine yol açtığı hem de devletle din arasında aşırı iç içe geçmeye neden olduğu gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulunmuştur (Crisafulli, 2003, s. 2237). *Wolman v. Walter (1977)* davasında ise Mahkeme, Ohio eyaletinin yürürlüğe koyduğu; özel okullara ders kitabı ödünç verilmesi, devlet tarafından finanse edilen standart sınavlar, bazı sağlık hizmetleri, materyal ve ekipman temini gibi düzenlemeler içeren bir yasanın anayasallığını değerlendirmiştir. Mahkeme, ilk üç programı Anayasa'ya uygun bulmuş; ancak özel okullara materyal ve ekipman sağlanmasının Anayasa'ya

aykırı olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, bu tür ekipmanın dinî eğitimde de kullanılabileceğini, bu nedenle programın dini doğrudan teşvik eden bir etki doğurduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde *Aguilar v. Felton (1985)* kararında Mahkeme, dini okullarda öğrenim güçlüğü çeken özel öğrencilere yönelik eğitim desteği sağlanmasına dair bir New York programını Anayasa'ya aykırı bulmuştur (Crisafulli, 2003, s. 2238–2240). Bu kararla bağlantılı olarak görülen *School District of the City of Grand Rapids v. Ball (1985)* davasında ise Mahkeme, çoğunluğu dinî olan özel okulların okul sonrası kurslar vermek üzere kamu fonlarıyla öğretmen istihdam etmesini öngören programı da iptal etmiştir (Greenawalt, 2008, s. 406).

Yukarıda sunulan 1970'lerdeki daha katı ayrım tutumunun aksine, Mahkeme'nin 1980'lerden itibaren sonraki yıllardaki içtihatının dinî okullara daha fazla alan açan sonuçlar doğurduğu görülmektedir. *Mueller v. Allen (1983)* davasında Mahkeme, velilerin öğrenim ücreti, ders kitapları ve ulaşım giderlerini eyalet gelir vergilerinden düşmelerine olanak tanıyan Minnesota yasasının anayasallığını değerlendirmiş ve Anayasa'ya uygun bulmuştur. Kararda, bu vergi indiriminin tüm velilere açık olduğu ve dinî okullara ulaşacak herhangi bir yardımın ancak velilerin kişisel tercihleri yoluyla dolaylı olarak gerçekleştiği vurgulanmıştır. *Witters v. Washington Department of Services for the Blind (1986)* kararında, Yüksek Mahkeme oy birliğiyle, görme engelliler için yürütülen bir meslekî rehabilitasyon programı kapsamında sağlanan kamu fonlarının, başvuran kişinin özel bir Hristiyan üniversitesinde öğrenim görüyor olması nedeniyle engellenemeyeceğine hükmetmiştir. Mahkeme, söz konusu kamu desteğinin çok sınırlı bir tutarla dinî kuruma aktarıldığını ve bunun yardım alan bireyin özgür ve bağımsız tercihi sonucu meydana geldiğini belirtmiştir. Yardımın yalnızca dinî kurumlara değil, programa uygun tüm bireylere açık olması, kararın gerekçesi açısından belirleyici olmuştur. Benzer biçimde, *Zobrest v. Catalina Foothills School District (1993)* davasında da Mahkeme, bir kilise okulunda öğrenim gören işitme engelli öğrenciye işaret dili tercümanı sağlanmasının, kamu kaynaklarının doğrudan dinî eğitimi teşvik ettiği anlamına gelmeyeceğini ve dolayısıyla Anayasa'yı ihlal etmediğini kararlaştırmıştır (Greenawalt, 2008, s. 405–408). 1995'te ise, *Rosenberger v. Rector and Visitors of the University of Virginia* kararında Mahkeme, her türlü seküler konu için hibe veren üniversitenin resmî din benimsememe ilkesi gerekçesiyle Hristiyan öğrencilerin Hristiyanlığı konu aldıkları dergileri için hibe vermeyi reddetmesini öğrencilerin ifade özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmuştur (*Rosenberger v. Rector and Visitors of the University of Virginia*, 1995).

1997 yılında Mahkeme, *Agostini v. Felton* davası ile *Aguilar* kararını bozmuştur. Hâkim O'Connor, mahkeme adına kaleme aldığı gerekçede, New York yasasının devletin dinî telkinde bulunmasına neden olmadığını; yardımın dinî ölçütlere göre dağıtılmadığını ve devlet ile din arasında aşırı bir iç içe geçme yaratmadığını ifade etmiştir (*Agostini v. Felton*, 1997). Agostini kararının gerekçesini izleyen Mahkeme, *Mitchell v. Helms (2000)* davasında, hem kamu hem de özel okullara eğitim ekipmanı ve bilgisayar sağlamasını Anayasa'ya uygun bulmuştur (Crisafulli, 2003, s. 2248). Bu iki karardaki katı ayrımcı olmayan tutum, kilise okullarına önemli kamu kaynağı akışının önünü açan *Zelman v. Simmons-Harris* kararına zemin hazırlamıştır.

Son dönemin en önemli resmî din benimseme davası 2002'de karara bağlanan *Zelman v. Simmons-Harris* olmuştur. Bu davanın konusu devlet tarafından finanse edilen okul çeki (voucher) programlarının dinî okulları da kapsamasının Anayasa'nın din tesis etmeme ilkesini ihlal edip etmediği sorusudur. Dava konusu Ohio eyaletinin Cleveland kentinde, kamu okullarının yoğun biçimde başarısız olması üzerine eyalet hükümeti, düşük gelirli ailelere çocuklarını istedikleri okula gönderebilmeleri için kamu kaynaklarıyla okul çeki sağlama programı başlatmıştır. Kararda Mahkeme, Ohio eyaletinin söz konusu okul çeki programını cevaben oluşturduğu kaygı verici arka planın altını çizmektedir. Cleveland Okul Bölgesi'nde 75.000 öğrencinin eğitim görmekte olduğunu, bu öğrencilerin çoğunluğunun düşük gelirli ve azınlık kökenli ailelerden geldiğini ifade etmektedir. 1995 yılında Ohio, ciddi bir eğitim kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Kamu okulları, ülke genelindeki en düşük başarı gösteren okullar hâline gelmiştir; öyle ki Cleveland'daki liselerden mezun olan öğrencilerin çok azı tam anlamıyla okuma ve yazma becerilerine sahiptir (*Zelman v. Simmons-Harris*, 2002). Bu durum üzerine eyalet 1996 yılında Cleveland Burs Programı'nı hayata geçirerek, düşük gelirli ailelerin çocuklarına yönelik olarak seküler ya da dinî özel okullarda kullanılmak üzere kamu destekli burs olanakları sunmuştur. Programa katılabilecek özel okulların ırk, din ve etnisite üzerinden ayrımcılık (bu ayrımcılık, okulun öğrenci kaydıyla ilgilidir; kurtuluş doktrinleri gibi dinî öğretilerdeki teolojik dışlayıcılığı kapsamaz) yapmaması, bu tür gruplara dönük nefret eğitimi vermemesi şart koşulmuştur. Programa katılan öğrencilerin %96'sı eğitim çeki hakkını dinî okullarda kullanmıştır (Greenawalt, 2008, s. 414). Mahkeme kararına göre, eğitim çeki geçerli seküler hedefler için verilmektedir. Eğitim çekine başvuru şartları tarafsızdır, ezici çoğunlukla dinî okulların tercih edilmesi başvuru kriterlerinin tarafsızlığına gölge düşüremez. Bu çerçevede, hükümet dinî okullara doğrudan bir yardım yapmamakta, kamu kaynağı doğrudan öğrenci velisine gitmekte, öğrenci velisi yaptığı seçimle bu parayı dinî okula götürmektedir (*Zelman v. Simmons-Harris*, 2002).

Zelman v. Simmons-Harris davası önceki davalardan farklıdır zira bu davada ilk defa dinî okulların kayıt ücretlerine kullanıcılar aracılığıyla da olsa önemli oranda kamu kaynağı aktarımı olmuştur. Bir dinî okulun kayıt ücreti bir bütündür; seküler ve dini dersler ayrımı yoktur. Yani daha önceki ders kitabı, materyal, yardımcı öğretmen gibi örneklerde görülmeyen dinî eğitim de denkleme dahil olmuştur. Kararda 5 hâkimden oluşan çoğunluğun fikrine katılmayan 4 hâkim bu meselenin altını çizmiş ve çoğunluğun daha önceki kararlardan ayrıldığını ifade etmiştir. Muhalif hâkimlere göre, daha önceki kararlar yapılan yardımın dini eğitime

aktarılmaması ve toplamda aktarılan kamu kaynağının büyük olmaması üzerinde önemle durmuştur. Bu kararla çoğunluk, kamu kaynaklarının din tesis etmeme ilkesi bağlamında kullanımıyla ilişkili yeni bir dönem başlatmıştır. Muhalif hâkimlere göre, çoğunluk görüşünün dayandığı 'tarafsızlık' ve 'özel tercih' kavramları yanıltıcıdır. Velilerin gerçekten bağımsız bir tercih yapma imkânı bulunmamaktaydı; çünkü programa katılan 56 okulun 46'sı dinî okullardan oluşuyordu; ayrıca seküler okullar daha pahalıydı ve bu nedenle sunulan çekler bu okulların ücretini, dinî okullara kıyasla, daha düşük oranda karşılayabiliyordu. Dolayısıyla Cleveland'daki velilerin gerçek tercihi, başarısız kamu okulları ile dinî okullar arasında sınırlıydı. Nitekim, çocuklarını bu okullara kaydettiren ailelerin yalnızca üçte biri, okulun verdiği dinî eğitimi onayladıklarını ifade etmiştir (*Zelman v. Simmons-Harris*, 2002).

Zelman v. Simmons-Harris kararı, hukuki ve siyasi açıdan Amerikan kamuoyunun bir kesimi tarafından desteklenirken, diğer bir kesim ise muhalif hâkimlerin dile getirdiği yorum ve endişeleri paylaşmıştır. Bu karar, Mahkeme'nin dinî okullara yardımlarına ilişkin yaklaşımında radikal bir kopuşu temsil etmese de, daha önceki içtihatlarla başlayan dine daha çok yer açan eğilimin yeni bir aşamasına işaret etmektedir. Zelman kararıyla Mahkeme, ilk kez herhangi bir kısıtlama getirmeksizin temel öğrenim ücretinin karşılanmasını kabul etmiş ve böylece yardımın dolaylı yoldan dinî tercih ve uygulamalarla bağlantılı masrafları, örneğin öğretmen maaşları gibi, karşılamasının önünü açmıştır. Bu bağlamda, öğrenim çeki ile sağlanan fayda, bir ders kitabı gibi açık biçimde seküler nitelikli değildir. Bu nedenle, çekin nasıl kullanılacağı kamu otoriteleri tarafından denetlenememekte ve kullanım alanı seküler amaçlarla sınırlanamamaktadır. Kısacası, bu yönleriyle çek sistemi, Mahkeme'nin daha önce anayasal bulduğu yardım biçimlerinden niteliksel olarak ayrılmaktadır.

Amerikan Anayasası, Ek Md. 1 ile devletin resmî din benimsemesine yasak getirmiştir. Ek Md. 1'e yönelik bir itiraz yoktur ancak bu maddenin uygulanması, Amerikan siyasi ve hukuki tarihinde birbiriyle yarışan farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yüksek Mahkeme her ne kadar resmî din benimsememe ilkesi ile ilişkili yargılamasını standartlaştırmak amacıyla çeşitli testler geliştirmiş olsa da, birçok eleştirmen bu içtihadın tam bir tutarlılıktan yoksun olduğunu vurgulamaktadır. *Lemon v. Kurtzman* (1971) davasında Mahkeme de bu değerlendirme sürecinin zorluklarını kabul etmiş ve şöyle demiştir: "Anayasa hukukunun bu son derece hassas alanında sınır çizgilerini yalnızca belirsiz bir şekilde algılayabiliyoruz" (*Lemon v. Kurtzman*, 1971, s. 612). Benzer şekilde, *Wallace v. Jaffree* (1985) davasında karşı oy yazısında Hâkim Rehnquist de Mahkeme'nin din tesisi ile ilgili içtihadının "yalnızca tutarlı bir öngörülemezlik üretmiş olduğunu" belirtmiştir (*Wallace v. Jaffree*, 1985, s. 112). Bununla birlikte, Everson'dan Zelman davasına kadar geçen süreçte dinî organizasyonlara ulaşacak hükümet yardımına fırsat veren daha çok kanalın açıldığı söylenebilir.

Hükümetin dinî organizasyonları eğitim alanı dışında desteklediği alanlar da mevcuttur. Bunlardan birisi vergi muafiyetleri ve avantajlarıdır. *Walz v. Tax Commission of the City of New York (1970)* davasında, Yüksek Mahkeme, dinî kurumların, diğer hayır ve eğitim amaçlı kuruluşlarla birlikte, emlak vergisinden muaf tutulmasının, Anayasa'nın din tesis etmeme ilkesine aykırılık teşkil etmediğine hükmetmiştir (*Walz v. Tax Commission of the City of New York*, 1970). Yine devlet; kiliselere ait hastaneler, yetimhaneler, evlatlık merkezleri gibi kurumlara seküler hizmetleri için kamu kaynakları verebilmektedir. *Agostini v. Felton* kararıyla başlayan *Zelman v. Simmons-Harris* kararıyla zirveye çıkan yeni tutuma paralel olarak mahkeme, *Trinity Lutheran v. Comer (2017)*, *Espinoza v. Montana Department of Revenue (2020)* ve *Carson v. Makin (2022)* kararlarında devletin genel ve tarafsız şekilde sunduğu kamu yardımlarından sadece dinî kimlik ya da dinî faaliyet nedeniyle dışlanmanın Anayasa'ya aykırı olduğunu ifade etmiştir (Batchis, 2024, s. 367). Ancak bunların dışında, teoloji eğitimi gibi seküler olmayan bir meselede dinî kurum dışlanabilmektedir. *Locke v. Davey* davasında Mahkeme, Washington Eyaleti'nin, genel olarak erişilebilir bir devlet fonundan din adamı yetiştirme eğitimini dışlayıp dışlayamayacağını, eyaletin din ve devletin ayrılığı ilkesine dayanarak değerlendirip değerlendiremeyeceğini ele almıştır. Mahkeme, Davey'nin durumunun Anayasa'nın din maddeleri arasında kalan bir "oyun alanı" oluşturduğuna hükmetmiştir; yani Davey'nin eyalet fonunu ibadete yönelik ilahiyat eğitimi için kullanması resmî din benimsememe ilkesi uyarınca yasak değildir, ancak bu kullanım din özgürlüğü ilkesi tarafından da zorunlu kılınmamaktadır (*Locke v. Davey*, 2004). Başka bir deyişle, Yüksek Mahkeme, Anayasa'daki iki din maddesi arasında bir alan bırakarak eyaletlere daha katı bir din-devlet ayrımı uygulama imkânı tanımıştır.

Devlet Okullarında Dinî Pratikler

Bu bölümde devlet okullarında dua, Kutsal Kitap okunması, Tanrı ismini anma, dinî kulüpler oluşturma gibi pratiklerin yeri ele alınacaktır. Bu kategori de Amerikan toplumunda çok tartışmalı davalar üretmiştir zira okullar kültür savaşlarının en önemli cephelerinden birini oluşturmaktadır. Bazı Amerikalılar Yüksek Mahkeme'yi devlet okullarını seküler, ahlaksız ve materyalist hâle getirmekle suçlarken, bazıları da okullarda dinin hiçbir yeri olmadığını savunmaktadır (Greenawalt, 2005a, s. 9).

Yüksek Mahkeme dinin devlet okullarındaki yeri ile ilgili ilk kararını 1948'de *McCollum v. Board of Education* davası ile vermiştir. Bu kararda farklı inançlara ait din adamlarının devlet okullarında isteyen öğrencilere normal okul saatleri içerisinde ücret almadan ders verip veremeyecekleri değerlendirilmiştir. Kararda, devlet okullarında söz konusu derslerin verilmesinin, dinî gruplara devlet binalarını kullanmak ve zorunlu eğitim aracılığıyla öğrencilere erişim gibi önemli bir imkân sağlayacağı için resmî din benimsememe ilkesini ihlal edeceği ifade edilmiştir (Levy, 2017). Ancak Yüksek Mahkeme, 1952 yılında verdiği *Zorach v. Clauson* kararında, New

York eyaletinde uygulanan ve öğrencilerin ders saatleri içinde okuldan ayrılarak kendi tercih ettikleri kurumlardan dinî eğitim almasına imkân tanıyan sistemi, Anayasa'daki resmî din benimsememe ilkesine aykırı bulmamıştır (Zucker, 2007, s. 2070).

Okullarda dua ve Kitab-ı Mukaddes okunması meseleleri de mahkemeye taşınan çekişmeli alanlardır. 1962'de *Engel v. Vitale* davasıyla Yüksek Mahkeme, duaya katılım gönüllü olsa da ve duanın içeriği mezhepler üstü olsa da okulların güne dua ile başlamasının Anayasa'ya aykırı olacağına hükmetmiştir (*Engel v. Vitale*, 1962). 1963'te *Abington School District v. Schempp* kararı ile de okullarda gönüllü Kitab-ı Mukaddes okutulmasının Anayasa'nın din tesis etmeme ilkesini ihlal ettiğini belirtmiştir. Bu kararlar verildiğinde geniş kitlelerden tepkiler görmüş, birçok okul bölgesi memnun olmamış ve var olan uygulamalarını mahkemenin kararına rağmen devam ettirmişlerdir (Greenawalt, 2005a, s. 19). Yine Yüksek Mahkeme, 1985'te *Wallace v. Jaffree* davasında, Alabama eyaletinde okullarda güne başlarken "meditasyon veya gönüllü dua" için bir dakikalık sessizlik anına izin veren uygulamayı Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesine aykırı bulmuştur (Greenawalt, 2005a, s. 23). 1992'de *Lee v. Weisman* kararıyla da bir kamu okulu mezuniyet töreninde bir din adamının dua ile programa dahil edilmesini Anayasa'ya aykırı bulmuştur. 2000'de *Santa Fe Independent School District v. Doe* davasında Yüksek Mahkeme, Teksas devlet okullarında düzenlenen Amerikan futbolu maçları gibi etkinliklerde, öğrencilerin mikrofonla halka açık dua etmelerine izin veren bir uygulamayı Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesine aykırı bulmuştur. Bu davalarda duanın ve Kutsal Kitap okunmasının Anayasa'ya aykırı bulunmasının nedeni öğrencilerin 'dolaylı zorlama' ve 'akran baskısına' maruz kalma ihtimalidir. Devlet kesin bir tarafsızlıkla hem dini öne çıkarmamalı hem de dini engellememelidir. Bu çerçevede, Kutsal Kitap çalışmaları edebi ve tarihsel çerçevede yapılabilir, dinler karşılaştırmalı olarak öğretilebilir ve insanlık tarihine katkıları anlatılabilir (Storslee, 2024, s. 1623; Greenawalt, 2005a, s. 40–47).

2022'de *Kennedy v. Bremerton School District* kararı ile Yüksek Mahkeme önemli bir içtihat ortaya koymuş ve resmî din benimsememe ilkesinin ihlal edilip edilmediğini saptamak için kullanılan Lemon testinin ve onun devamı olan onaylama (endorsement) testinin terk edildiğini açıkça belirtmiştir (*Kennedy v. Bremerton School District*, 2022). Bir devlet lisesinde Amerikan futbolu antrenörü olarak görev yapan davacı Joseph Kennedy, maçlardan sonra orta sahada diz çökerek dua etmiş ve zamanla bazı öğrenciler de bu duaya katılmıştır. Okul yönetimi, devlet görevlisi olarak dinî faaliyet yürüttüğü gerekçesiyle Kennedy'ye uzaklaştırma cezası vermiştir. Mahkeme Kennedy'nin duasının Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesini ihlal etmediğine ve Kennedy'nin din özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir. Karar, Ek Md. 1'deki resmî din benimsememe ilkesinin, tarihsel uygulamalar ve anlayışlar ışığında yorumlanması gerektiğini ve kurucu dönemin anlayışıyla uyumlu olmasının zorunlu olduğunu vurgulamıştır (Barclay, 2022, s. 2103). Kısacası Kennedy'nin din özgürlüğünü koruyan bu karar ile, uyumlu ayrım modeli benimsenmiştir. Yukarıda anlatılan *Engel v. Vitale* ve *Abington School District v. Schempp* kararlarındaki 'dolaylı zorlama' analizi bu kararda kullanılmamıştır (Schragger vd., 2025, s. 223).

Günümüzde okullarda dua ve Kutsal Kitap okunması konusunda Amerikan toplumu bölünmüş bir yapı arz etmektedir. Bazı verilere göre toplumun yaklaşık yarısı okullarda dua edilmesini desteklemektedir (Storslee, 2024, s. 1622). Pew Research Center'ın 2021 anketinde de katılımcıların %46'sı öğretmenlerin öğrencilere dua ettirmemesi gerektiğini belirtirken, %30 dua ettirmesi gerektiğini söylemiştir; %23 ise görüş belirtmeme seçeneğini tercih etmiştir (Pew Research Center, 2024).

Bayrak Yemini'nde Tanrı'nın ismini anma konusu da mahkemeye taşınmıştır. Amerikan okullarında *West Virginia State Board of Education v. Barnette (1943)* kararı gereği öğrenciler Bayrak Yemini'ne katılmamayı tercih edebilir. ABD Kongresi 1954'te kabul ettiği bir yasayla 'one nation under God' (Tanrı'nın himayesinde bir ulus) ifadesini Bayrak Yemini'ne eklemiştir (Gunn, 2004, s. 432). Ateist bir veli Michael Newdow, Bayrak Yemini'nde 'Tanrı' ifadesi geçtiği için her gün kızının okulunda okunmasının Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesine aykırı olduğunu iddia etmiştir. Dokuzuncu Temyiz Mahkemesi Bayrak Yemini'ndeki Tanrı ifadesinin Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Bu karar kamuoyunda çok hızlı bir şekilde yankı bulmuş ve karar açıklandıktan sadece saatler sonra, ABD Senatosu oy birliğiyle yemin metnini korumak için karar almıştır. Temsilciler Meclisi de benzer bir kararı 416'ya karşı 3 oyla ertesi gün kabul etmiştir. 'Tanrı himayesinde' ifadesi hem Cumhuriyetçilerden hem de Demokratlardan büyük bir destek görmüştür (Gunn, 2004, s. 423–424, 496). Yüksek Mahkeme Newdow'un açtığı dava ile ilgili 2004 yılında karar vermiş ve Newdow'un iddiasını kızının yasal velayetine sahip olmamasından ötürü usul yönünden reddetmiştir; bu sebeple esas ile ilgili değerlendirme yapmamıştır (*Elk Grove Unified School District v. Newdow*, 2004).

Okullarda evrim teorisi, yaratılış ve akıllı tasarım bakış açılarının öğretilmesi üzerindeki tartışmalar da okullarda dinin yeri ile ilgili problemlerden biridir. Amerika'da 1920'lerde modernleşmenin etkilerine karşı gelenekleri korumayı hedefleyen bir uyanış akımı gelişmişti. Bu çerçevede Tennessee eyaletinde Maymun Davası olarak popüler olan bir dava, dönemin modernist-fundamentalist çekişmesi çerçevesinde ülke çapında çok ses getirdi (Linder, 2007). Davaya biyoloji öğretmeni John T. Scopes, Tennessee eyaletinin kamu okullarında evrim teorisinin öğretilmesini yasaklayan Butler Yasası'nı çiğneyerek derste evrim teorisini anlatması ve ceza alması sebep olmuştur. Scopes'un mahkûmiyetine ilişkin ilk derece mahkemesi kararı, Tennessee Yüksek Mahkemesi tarafından usule ilişkin gerekçelerle bozulmuştur (Linder, 2007, s. 5). (Federal) Yüksek Mahkeme'nin konu ile

ilgili ilk kararı ise *Epperson v. Arkansas (1968)* davası ile olmuştur. Mahkeme bu kararda dinî nedenlerle bilimsel bir teoriyi yasaklamanın Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesine aykırı olduğuna hükmetmiştir. Bu karar üzerine evrim teorisi karşıtları yeni bir strateji belirlediler ve fen bilimleri derslerinde evrim ve yaratılışçılığa eşit muamele edilmesini öngören yasalar tasarladılar. Ancak bu taktik de Yüksek Mahkeme tarafından *Edwards v. Aguillard (1987)* davası ile reddedildi. Evrim teorisi üzerinde tartışmalar devam ederken teoriye karşı duran Intelligent Design (akıllı tasarım) hipotezi birçok akademik ve popüler mecrada tartışıldı. Başkan Bush gibi çeşitli siyasetçilerden de destek gördü. Akıllı tasarım da çok geçmeden *Kitzmiller v. Dover Area School District (2005)* davasıyla bir federal ilk derece mahkemesi olan Pennsylvania Orta Bölge Federal Mahkemesi'ne taşındı; karar Yüksek Mahkeme'ye götürülmedi. Bölge Mahkemesi, öğretmenlere akıllı tasarım hipotezini öğrencilere tanıtma yükümlülüğü getiren uygulamanın, kamuoyunda devletin dini desteklediği izlenimini doğuracağını; politikanın esasen dinî bir amaçla hazırlandığını ve yalnızca dinî inancı teşvik etme etkisine sahip olduğunu belirtmiştir ve bu gerekçelerle Anayasa'nın din tesis etmeme ilkesine aykırı bulmuştur (Schuneman, 2007, s. 182).

Dinî İfadeler ve Semboller

Kamusal alanlarda dinî metinler ve sembollerin kullanımıyla ilgili tartışmalar, Yüksek Mahkeme gündemine ilk olarak *Stone v. Graham (1980)* davasıyla taşınmıştır. Davada söz konusu olan Kentucky eyaletinde çıkarılan bir yasa, tüm kamu okul sınıflarına On Emir'in bir kopyasının asılmasını zorunlu kılmıştır. Asılan kopyaların altında, On Emir'in seküler uygulamasının, Batı uygarlığı ve ABD hukukunun temel kodlarında görüldüğüne dair bir ibare eklenmiştir. Mahkeme kararda Lemon testini uygulayarak sınıflara On Emir asılmasının seküler amacı olmadığına ve Anayasa'yı ihlal ettiğine hükmetmiştir (Greenawalt, 2008, s. 74).

Bir sonraki dava olan *Lynch v. Donnelly (1984)* davasında Yüksek Mahkeme, bir belediyenin Noel kutlamaları çerçevesinde şehir meydanına İsa peygamberin bebek figürünü (nativity scene) içeren bir dekor koyması konusunu ele aldı ve Anayasa'ya bir aykırılık tespit etmedi. Belediyenin Noel için koyduğu İsa peygamber figürü yanında, Noel Baba ve kızağını çeken ren geyikleri gibi çeşitli Noel süslemeleri de bulunmaktaydı. Mahkeme, hükümet ve din meseleleri arasında birbirine hiç temas etmeyen tam bir ayrımın mümkün olmadığını ifade etmiştir zira Mahkeme'ye göre toplumun hiçbir kesiminin diğer parçalardan hele ki devletten bütünüyle yalıtılmış ya da mutlak bir izolasyon içinde var olması mümkün değildir. Anayasa keskin bir ayrımı değil, uyumu hedeflemektedir. Mahkeme, ayrıca Kongre'nin, resmî din benimsememe ilkesinin yer aldığı Ek Md. 1'i, Haklar Bildirgesi'nin bir parçası olarak eyaletlerin onayına sunmaya karar verdiği aynı hafta, Temsilciler Meclisi ve Senato için maaşlı din görevlileri (chaplain) atanmasını öngören bir yasayı da kabul ettiğini ifade etti (*Lynch v. Donnelly*, 1984). Kararda Mahkeme'nin, Robert Bellah'ın sivil din kavramı içerisine yerleştireceği birçok örneği, Amerikan tarihinin ve kültürel mirasının dinî atıflarla dolu olduğunu göstermek için kullandığı görülmektedir. Bu çerçevede Mahkeme, Şükran Günü'nün Tanrı'nın lütfu olarak kabul edilen doğa nimetlerine şükretmek amacıyla dinî bir bayram olarak kutlanmakta olduğunu, Başkanların ve Kongre'nin Noel ve Şükran Günü'nü dinî terimlerle ulusal bayramlar olarak ilan ettiğini, ulusal mottonun 'Güvenimiz Tanrıyadır (In God We Trust)' olduğunu, Bayrak Yemini'nde 'Tanrı'nın himayesi altında bir ulus (One nation under God)' ifadesinin yer aldığını ifade etmiştir. Ayrıca, üç aşamalı Lemon testini uygulayan Mahkeme belediyenin süslemelerinin temelde bayram kutlaması olduğu için seküler bir amaç taşıdığını, temel etkisinin resmî din benimsemek olmadığını ve hükümet otoritelerinin kiliselerle herhangi bir irtibatla iç içe geçmediğini ifade etmiştir (*Lynch v. Donnelly*, 1984).

Kamu alanlarında dinî sembollerin yer alması ile ilgili bir sonraki dava olan *County of Allegheny v. American Civil Liberties Union (1989)* davasında Mahkeme, Pennsylvania eyaletinin Pittsburgh şehrinde, Allegheny County mahkeme binasında ve belediye binasında bulunan iki farklı dinî sembolü incelemiştir. Birincisinde, Allegheny mahkeme binasının iç lobisine sadece İsa peygamberin doğumunu tasvir eden bir süsleme yerleştirilmişti. İkincisinde ise belediye binası önüne Hanuka menorası ve Noel ağacı diğer seküler ifadeler ile beraber yerleştirilmişti. Mahkeme, birinci durumu İsa peygamber figürü yalnız olduğu bu sebeple dinî amaç taşıdığı için kabul etmezken, ikinci bağlamı seküler amaç taşıyan bayram kutlaması olarak görmüş ve Anayasa'ya uygun bulmuştur (Greenawalt, 2008, s. 81). Paralel bir şekilde, *Capitol Square Review and Advisory Board v. Pinette (1995)* davasında ise Mahkeme, Ohio eyaletinde bulunan bütün halka açık bir platform sunan Capitol Meydanı'na bir Hristiyan haçı yerleştirmek isteyen Ku Klux Klan üyesi bir grubun talebinin dinî olduğu gerekçesiyle reddedilmesini değerlendirmiştir. Mahkeme kararında herkese açık bir alanın dinî ifadeye kapalı olamayacağına hükmetmiştir (Greenawalt, 2008, s. 82).

2005 yılında Yüksek Mahkeme iki tane On Emir ile ilgili davada aynı gün karar açıklamıştır. Farklı sonuçlarla neticelenen bu davalar kamuoyunda kafa karışıklığına sebep olmuştur. Bu kararlar 5-4 çoğunlukla verilmiş kararlardır. Bu davalarda Hâkim Breyer'in iki farklı kanaatinin olması iki farklı sonucu doğurmuştur. *McCreary County v. ACLU* davasının konusu, Kentucky eyaletinde, iki ilçe adliye binasında büyük boyutlu On Emir tabloları sergilenmeye başlanmasıdır. İlk başta tek başına asılan tablolara, tepkiler ve açılan davalardan sonra çeşitlendirmek için Magna Carta, Bağımsızlık Bildirgesi, Haklar Bildirgesi, Amerika'nın Yıldızlarla Bezeli Bayrak marşının sözleri, Mayflower Sözleşmesi, Adalet Tanrıçası resmi gibi diğer tarihsel dokümanlar da eklenmiştir. Kararda, Lemon testi analizi çerçevesinde seküler amaç değerlendirilmesi yapılmış ve On Emir asılmasının seküler bir amacı olmadığı ve Anayasa'ya aykırı olduğu ifade edilmiştir (Morrison, 2006, s. 440). *Van*

Orden v. Perry davasında ise Teksas Meclisi alanında bulunan, Meclis binası ile Teksas Yüksek Mahkemesi binası arasında kalan, ziyaretçilerin kolayca fark edebileceği yerde büyük bir On Emir anıtı incelenmiştir. Söz konusu On Emir anıtı, 16 diğer anıt ve 21 tarihsel sembol ile beraber aynı alan içinde 40 yıldan fazla bir süredir yer almaktadır. Mahkeme bu anıtın Anayasa'ya uygun olduğu yönünde karara ulaşmıştır. Karar, 4 hâkimin nispi çoğunluk (plurality) görüşü ve Hâkim Breyer'in ayrı gerekçeli katılma görüşü ile verilmiştir. Nisbî çoğunluk görüşüne göre anıtın dinî olması otomatik olarak onu din tesis etmeme ilkesine aykırı kılmamaktadır; anıt aynı zamanda Amerika'nın tarihsel mirasını gösteren bir anlam içermektedir. Bu yoruma göre din ve seküler amaç, hükümet tarafsızlığı gibi kavramlar zorunlu olarak birbirine aykırı kavramlar değildir. Aynı gün verilen iki karardaki farkı oluşturan Hâkim Breyer'e göre ise, 2. örnekteki anıt 40 yıllık tarihsel arka planıyla ve diğer anıtlarla birlikte yer almasıyla baskın bir dinî mesaj taşımamaktadır (Morrison, 2006, s. 442–444).

2010 yılında Yüksek Mahkeme *Salazar v. Buono* davası ile, California'daki Mojave Ulusal Koruma Alanı'nda yer alan, 2 metre 43 cm uzunluğunda beyaz metalden yapılmış büyük bir haçın, din tesis etmeme ilkesine aykırı olup olmadığını değerlendirmiştir. Alana haç ilk defa 1934 yılında Yurt Dışı Savaş Gazileri Derneği tarafından savaşlarda ölenleri anmak için konulmuştur; sonra defalarca yenilenmiştir. 1999 yılında, alandan sorumlu Ulusal Park Hizmetleri bir yerel vatandaşın aynı alana bir Budist stupa inşa etme talebini reddetmiş ve bunun yerine haçı kaldırma kararı aldığını açıklamıştır. Kongre haçın sökülmesini engellemek için haçı I. Dünya Savaşı gazilerine adanmış ulusal bir anıt olarak ilan etti; ve işi sağlama almak için, I. Dünya Savaşı anıtlarının sökülmesi için federal para kullanılmasını da yasakladı. Ulusal Park Hizmetleri'nin emekli bir çalışanı olan Frank Buono, haçın Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle meseleyi mahkemeye taşıdı. İlk derece mahkemesi haçı din tesis etmeme ilkesine aykırı buldu ve kaldırılmasına hükmetti. Dava temyiz mahkemesinde karara bağlanmadan önce, Kongre Yurt Dışı Savaş Gazileri Derneği ile arazi takasına izin verecek bir yasayı kabul etti. Dernek ile yapılan anlaşmaya göre, haçın bulunduğu bir dönümlük araziyi dernek alacak; federal hükümet ise koruma alanının başka bir yerinden özel araziyi devralacaktı (Lund, 2010, s. 62). Yüksek Mahkeme temyiz kararını bozdu ancak, din tesis etmeme ilkesi çerçevesinde bir karar açıklamadı; temyiz mahkemesinin Kongre'nin yasasını ve oluşturduğu yeni şartları etraflıca incelemediğini belirterek davayı geri gönderdi. Karardaki nispi çoğunluk görüşü, devletin herhangi bir dini benimsememe ilkesinin, kamusal alandaki bütün dinî sembollerin ortadan kaldırılması anlamına gelmediğini belirtti (Roy, 2010, s. 76). Benzer bir şekilde, *American Legion v. American Humanist Association (2019)* davasında Mahkeme, dava konusu haçı tarihsel mirasın bir parçası olarak yorumladı. Söz konusu haç Maryland eyaletinin Bladensburg kasabasında Barış Haçı ismiyle I. Dünya Savaşı'nda ölen 49 yerel askeri anmak için American Legion isimli gaziler derneği yardımıyla 1925'te dikilmişti. 1961'e gelindiğinde haçın bulunduğu arazinin bulunduğu çevreler ekonomik büyüme göstermiş ve trafik artmıştır. Maryland-Ulusal Başkent Park ve Planlama Komisyonu anıtı korumak ve trafik sorunlarını gidermek amacıyla haçın içinde bulunduğu alanı devraldı. 2012 yılında, seküler bir kuruluş olan American Humanist Association, haçın kamu arazisinde bulunmasının ve Komisyon tarafından bakımının yapılmasının Anayasa'daki resmî din benimsememe ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle meseleyi mahkemeye taşıdı. Kararda Lemon testini uygulamayan Mahkeme, değerlendirmesini haçın Amerikan tarihi ve kültürel geleneği içindeki yerini merkeze alarak yaptı. Haç tarihsel mirasın bir parçası olarak doğrudan bir dini üstün tutma amacı taşımadığı gerekçesiyle Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesine uygun bulundu (Stoianoff, 2021, s. 1549). Din özgürlüğü ilkesi ve din tesis etmeme ilkesinin kesiştiği bir dava olan *Shurtleff v. City of Boston (2022)* davasında ise Mahkeme üzerinde haç işareti taşıyan bayrağın belediye binası önüne asılabileceğine oy birliği ile karar vermiştir. Söz konusu dava Boston'dan gelmiştir; Boston Belediyesi'nin önünde halkın programları için kullanabileceği bir alan bulunmaktadır ve burada biri Amerikan bayrağı, biri eyalet (Massachusetts) bayrağı, biri Boston bayrağı için olmak üzere üç tane bayrak direği yer almaktadır. 2005'ten itibaren Boston Belediyesi önünde program yapan gruplara Boston bayrağı yerine geçici olarak istedikleri bayrağı takma izni vermiştir. 2017 yılında bir Hristiyan grup, Hristiyan cemaatin sivil ve sosyal katkılarını kutlamak için bir program tertip etmiş ve üzerinde haç işareti olan bir bayrağı göndere çekmek istemiştir. Grubun bayrağı da içeren bu talebi, resmî din benimsememe ilkesi göz önünde bulundurularak reddedilmiştir; grup da bayrağı kullanmamayı kabul etmemiştir. Kararda, söz konusu Belediye alanının ve bayrak uygulamasının halka açık bir forum olduğu ifade edilmiş ve bu bağlamda bayrağın devletin bir ifadesi değil vatandaşların ifadeleri olduğu belirtilmiş ve söz konusu vatandaşların ifade hürriyetlerinin engellendiğine hükmedilmiştir (Douglas, 2023, s. 16).

Meclis Açılış Duaları ve Manevi Danışmanlık Hizmetleri (Chaplaincy)

Maaşları devlet bütçesinden ödenebilen iki tür din görevlisi (chaplain) bulunmaktadır. Birincisi meclis oturum başlangıçlarında duaları gerçekleştiren görevliler, bunlar aynı zamanda kongre üyelerine manevi danışmanlık yapabilmektedirler; ikincisi ise bireylere danışmanlık yapan ordu, polis teşkilatı, hapishaneler gibi kurumlar bünyesinde çalışan din görevlileri. Kongre için din görevlisi atanması 1789 yılında başlamıştır. 1791'de ise askeri din görevlileri, Amerikan silahlı kuvvetlerinin resmî bir parçası hâline getirilmiştir; yine Kongre on beş yıl sonra bir yasa çıkararak, tüm subay ve askerlerin dinî ayinlere düzenli olarak katılmalarını tavsiye etmiştir (Greenawalt, 2008, s. 30). İlk dönemlerde sadece Hristiyan din görevlileri atanırken, Amerikan toplumu genişledikçe ve çok kültürlü bir toplum hâline geldikçe başka dinlerden de manevi rehberler görevlendirilmiştir (Kowalski ve Becker, 2015, s. 19). Örneğin, ilk Müslüman resmî din görevlisi 1983'te ABD Federal Cezaevleri

idaresi tarafından atanmıştır. 1993 yılında da ABD ordusuna ilk Müslüman din görevlisi alınmış ancak tam zamanlı çalışmamıştır; 1999 yılında ise ilk tam zamanlı Müslüman din görevlisi alınmıştır (Long ve Ansari, 2018, s. 112).

Marsh v. Chambers (1983) davası ile eyalet meclis dualarının din tesis etmeme ilkesine aykırı olup olmadığı meselesi Yüksek Mahkeme'de değerlendirilmiştir. Davanın spesifik konusu Nebraska'da eyalet meclisi oturumlarının her gün bir Hristiyan din görevlisinin duasıyla başlıyor olmasıdır. Duadan sorumlu olan din görevlisi kamu görevlisi olarak devlet bütçesinden maaş almaktadır. Mahkeme'ye göre, Kongre'ye bağlı din görevlisi uygulamasını, bu uygulamanın "kendine özgü tarihsel geçmişi"ne dayanarak anlamak gerekmektedir, bu çerçevede Anayasa'ya aykırılığı bulunmamaktadır; zira, Ek Md. 1'i kaleme alan kurucu babalar, eğer bu tür bir uygulama Anayasa'ya aykırı olsaydı, böyle bir uygulamayı benimsemezlerdi (*Marsh v. Chambers*, 1983, s. 791; Mallory, 2006, s. 1422). Kısacası Mahkeme, hem Kongre hem de eyalet meclis oturumlarında okunan duaları ve devlet bütçesinden maaş alan din görevlilerini onaylamıştır.

2014 yılında, *Town of Greece v. Galloway* davasında bu kez Mahkeme, Town of Greece belediye meclisinin her ay gerçekleştirdiği toplantılardan önce bir din görevlisini çağırarak toplantıyı dua ile açmasını değerlendirdi. Söz konusu dualar genellikle İncil'den pasajlar içerebiliyordu ve çoğu kez İsa adına edilen Hristiyan dualardı. Bundan rahatsız olan iki belediye sakini dualarla devletin Hristiyanlık lehine bir tercih yaptığı gerekçesiyle şikâyetçi oldu. Karara göre, açılış duaları, ABD'de köklü bir geleneğin parçasıdır ve bireylere katılmalarına yönelik herhangi bir zorlama söz konusu değildir. Bu kararda, Lemon testi ile değerlendirme yapılmamış, geleneksel mirasta olup olmaması test edilmiştir (Huhn, 2015, s. 18).

Ordu bünyesinde görev yapan manevi danışmanlara yönelik itirazlar ilk derece ve temyiz mahkemelerinde görülmüş ancak Yüksek Mahkeme'ye ulaşmamıştır; bu davalardaki itirazlar askerlerin din özgürlüğü gerekçesiyle mahkemeler tarafından reddedilmiştir. Meclis duaları dışında din görevlileri konusu, resmî din benimsememe ile ilişkili yukarıda bahsedilen çeşitli konular gibi büyük bir çekişmeye sebep olmamıştır. Din görevlilerini savunmanın temel varsayımı ordu gibi kapalı kurumlarda bireylerin sıradan yaşama dahil olamamaları ve bu sebeple din özgürlükleri gereği özel bir ihtiyaca sahip olmalarıdır. Ayrıca, sıradan insanlardan farklı olarak askerlerin ya da polislerin hayatı şiddet, tehlike ve disiplin içerdiğinden birçok personel için son derece streslidir. Bu yoğun stresli hayat ve yaşanılan travmalarla mücadele etmek için manevi rehberlik çok önemlidir (Greenawalt, 2008, s. 208). Kısacası, kapalı alanlardaki bireyler için çalışan din görevlileri bu bireylerin din özgürlüğü ile açıklanmıştır.

Sonuç

Amerikan Anayasası'nın resmî din benimsememe ilkesi ile ilgili içtihat ve hukuk felsefesi bazı belirsizlikler ve istikrarsızlıklar taşımaktadır. Son yıllarda verilen kararları bazıları Mahkemenin geçmiş hatalarını düzeltmesi olarak yorumlarken, bazıları ise dinî gruplara, özellikle geleneksel ve muhafazakâr dinî gruplara ayrıcalık tanımak olarak görmektedir. Mahkeme, Anayasa'nın resmî din benimsememe ilkesi çerçevesinde de dine daha çok alan açan bir tavır benimsemiştir. Bu değişimin en önemli nedeni olarak hâkimlerin ideolojik eğilimleri ve muhafazakâr hâkim sayısının artması gösterilmektedir. Yukarıda sunulan önemli kararların birçoğu hâkimler arasında 5'e 4 çoğunluk elde edilerek verilmiştir; başka bir ifadeyle, bu kararlar hâkimlerin bütünüyle hemfikir olmadığı bir mahkemeden çıkan kararlardır. Mahkeme üyelerinin değişmesi, oldukça karmaşık olan resmî din benimsememe ilkesi ile ilişkili kararlarda seyri değiştirebilmektedir. 'Seküler amaç taşımak' şartı, bazı hâkimlerce ladinî amaç olarak yorumlanırken, bazı hâkimlerce hem dine karşıt olmayan hem de özellikle dini öne çıkarmayan nötr bir tutum olarak yorumlanmıştır. Kurucu döneme işaret eden bazı hâkimler federal hükümetten ayrı tutarak eyaletlerin din benimseyebileceğini düşünürken, bazı hâkimler ise bayrak yemininde Tanrı kelimesinin geçmesi, Yüksek Mahkeme'nin açılışındaki "Tanrı Amerika Birleşik Devletleri'ni ve bu şerefli mahkemeyi korusun" gibi ifadeleri ve uygulamaları 'törensel deizm' çerçevesinde değerlendirmiş ve bu gibi geleneksel pratikleri din tesis etme olarak yorumlamamıştır. Kısacası, hâkimlerin ideolojik ve hukuk yorumlarındaki farklılıklar Mahkemenin kararlarına yansımıştır ve zaman içerisinde topluma bu kararların farklı yansımaları olmuştur. Zelman davasından sonra dinî gruplara ebeveyn seçimi ile de olsa kamu kaynaklarının doğrudan ulaşabileceği bir kapı açılmıştır. Mahkeme Lemon testi gibi testleri uygulamak yerine tarihsel değerlendirmelere yönelmiş, Kennedy kararında ise Lemon testini açıkça terk ederek dine daha fazla alan açmıştır.

Etik Kurul Onayı / Ethics Committee Approval: Çalışma yayımlanmış yargı kararlarına ve alanyazına dayandığından etik kurul onayı gerektirmemektedir. / Ethics committee approval was not required, as the study is based on published court decisions and literature.

Araştırmacıların Katkı Oranı / Author Contributions: Çalışmanın tamamı yazar tarafından hazırlanmıştır (%100). / The study was prepared entirely by the author (100%).

Veri Erişilebilirliği Beyanı / Data Availability Statement: Bu çalışmada yeni bir veri seti üretilmemiştir; kullanılan bütün kaynaklar ve yargı kararları makalede gösterilmiştir. / No new dataset was generated for this study; all sources and court decisions used are cited in the article.

Kaynakça

Abington School District v. Schempp, 374 U.S. 203 (1963).

Agostini v. Felton, 521 U.S. 203 (1997).

Aguilar v. Felton, 473 U.S. 402 (1985).

Akkır, R. (2018). Modern zamanlarda ulus-devlet ve din-devlet ilişkilerinin Batı dünyası çerçevesinde değerlendirilmesi. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5*(1), 97–121.

American Legion v. American Humanist Association, 588 U.S. 29 (2019).

Barclay, S. H. (2022). The religion clauses after Kennedy v. Bremerton School District. *Iowa Law Review, 108*, 2097–2145.

Batchis, W. (2024). The discriminatory religion clauses. *Southern California Law Review, 97*, 367–412.

Board of Education of Kiryas Joel Village School District v. Grumet, 512 U.S. 687 (1994).

Board of Education v. Allen, 392 U.S. 236 (1968).

Capitol Square Review and Advisory Board v. Pinette, 515 U.S. 753 (1995).

Carson v. Makin, 596 U.S. 767 (2022).

Committee for Public Education and Religious Liberty v. Nyquist, 413 U.S. 756 (1973).

County of Allegheny v. ACLU, 492 U.S. 573 (1989).

Crisafulli, S. J. (2003). Zelman v. Simmons-Harris: Is the Supreme Court's latest word on school voucher programs really the last word? *Fordham Law Review, 71*(1), 2227–2281.

Crooker, V. C. (2005). Zelman v. Simmons-Harris: The Establishment Clause and the fight for school vouchers. *Arkansas Law Review, 58*(1), 395–424.

Dahl, R. A. (1957). Decision-making in a democracy: The Supreme Court as a national policy-maker. *Journal of Public Law, 6*(1), 279–295.

Douglas, B. (2023). Shurtleff v. City of Boston, Massachusetts: A lost opportunity to address the government speech doctrine. *Denver Law Review Forum, 100*(1), 1–29.

Edwards v. Aguillard, 482 U.S. 578 (1987).

Elk Grove Unified School District v. Newdow, 542 U.S. 1 (2004).

Engel v. Vitale, 370 U.S. 421 (1962).

Epperson v. Arkansas, 393 U.S. 97 (1968).

Esbeck, C. H. (2004). Dissent and disestablishment: The church-state settlement in the early American Republic. *Brigham Young University Law Review, 2004*(4), 1385–1491.

Esbeck, C. H. (2007). The 60th anniversary of the Everson decision and America's church-state proposition. *Journal of Law and Religion, 23*(1), 15–41. https://doi.org/10.1017/s0748081400002587

Espinoza v. Montana Department of Revenue, 591 U.S. 464 (2020).

Everson v. Board of Education of the Township of Ewing, 330 U.S. 1 (1947).

Greenawalt, K. (2005a). *Does God belong in public schools?* Princeton University Press.

Greenawalt, K. (2005b). History as ideology: Philip Hamburger's Separation of Church and State. *California Law Review, 93*, 367–386.

Greenawalt, K. (2008). *Religion and the Constitution: Vol. 2. Establishment and fairness*. Princeton University Press.

Gunn, T. J. (2004). Religious freedom and laïcité: A comparison of the United States and France. *Brigham Young University Law Review, 2004*(2), 419–506.

Hamburger, P. (2002). *Separation of church and state*. Harvard University Press.

Huhn, W. (2015). Tradition, policy, and the Establishment Clause: Justice Kennedy's opinion in Town of Greece v. Galloway. *Akron Journal of Constitutional Law and Policy, 6*, 11–26.

Jones, R. H. (1986). Accommodationist and separationist ideals in Supreme Court Establishment Clause decisions. *Journal of Church and State, 28*(2), 193–223. https://doi.org/10.1093/jcs/28.2.193

Kennedy v. Bremerton School District, 597 U.S. 507 (2022).

Kitzmiller v. Dover Area School District, 400 F. Supp. 2d 707 (M.D. Pa. 2005).

Koştaş, M. (1988). Amerika Birleşik Devletlerinde laiklik. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 30*(1–4), 245–264.

Kowalski, M. ve Becker, W. S. (2015). A developing profession: Muslim chaplains in American public life. *Contemporary Islam, 9*(1), 17–44. https://doi.org/10.1007/s11562-014-0308-9

Kritzer, H. M. ve Richards, M. J. (2003). Jurisprudential regimes and Supreme Court decisionmaking: The Lemon regime and the Establishment Clause cases. *Law & Society Review, 37*(4), 827–840. https://doi.org/10.1046/j.0023-9216.2003.03704005.x

Lamb's Chapel v. Center Moriches Union Free School District, 508 U.S. 384 (1993).

Lee v. Weisman, 505 U.S. 577 (1992).

Lemon v. Kurtzman, 403 U.S. 602 (1971).

Levy, L. W. (2017). *The Establishment Clause: Religion and the First Amendment*. University of North Carolina Press.

Linder, D. O. (2007). *State v. John Scopes (The Monkey Trial)*. 25 Eylül 2025 tarihinde erişildi. https://irlaw.umkc.edu/faculty_works/842

Locke v. Davey, 540 U.S. 712 (2004).

Long, I. J. ve Ansari, B. (2018). Islamic pastoral care and the development of Muslim chaplaincy. *Journal of Muslim Mental Health, 12*(1), 109–121. https://doi.org/10.3998/jmmh.10381607.0012.105

Lund, C. (2010). Salazar v. Buono and the future of the Establishment Clause. *Northwestern University Law Review, 105*, 60–71.

Lynch v. Donnelly, 465 U.S. 668 (1984).

Mallory, J. G. (2006). 'An officer of the house which chooses him, and nothing more': How should Marsh v. Chambers apply to rotating chaplains? *University of Chicago Law Review, 73*(4), 1421–1453.

Marietta, M. (2014). *A citizen's guide to the Constitution and the Supreme Court: Constitutional conflict in American politics*. Routledge.

Marsh v. Chambers, 463 U.S. 783 (1983).

McCollum v. Board of Education, 333 U.S. 203 (1948).

McCreary County v. ACLU of Kentucky, 545 U.S. 844 (2005).

Meek v. Pittenger, 421 U.S. 349 (1975).

Mitchell v. Helms, 530 U.S. 793 (2000).

Morrison, M. J. (2006). The Van Orden and McCreary County cases: Closing the gaps remaining between the established lines of Ten Commandments jurisprudence. *Washington and Lee Journal of Civil Rights and Social Justice, 13*, 435–476.

Mueller v. Allen, 463 U.S. 388 (1983).

Pew Research Center. (2024). *Topic: Prayer in schools*. 25 Eylül 2025 tarihinde erişildi. https://www.pewresearch.org/fact-sheet/topic-prayer-in-schools/

Rosenberger v. Rector and Visitors of the University of Virginia, 515 U.S. 819 (1995).

Roy, L. S. (2010). Salazar v. Buono: The perils of piecemeal adjudication. *Northwestern University Law Review, 105*, 72–84.

Salazar v. Buono, 559 U.S. 700 (2010).

Santa Fe Independent School District v. Doe, 530 U.S. 290 (2000).

School District of the City of Grand Rapids v. Ball, 473 U.S. 373 (1985).

Schragger, R., Schwartzman, M. ve Tebbe, N. (2025). Reestablishing religion. *University of Chicago Law Review, 92*, 199–252.

Schuneman, N. A. (2007). One nation, under... the watchmaker?: Intelligent design and the Establishment Clause. *BYU Journal of Public Law, 22*, 179–227.

Sezer, A. (2000). *Türk ve Amerikan yüksek mahkeme kararlarında din-vicdan ve din-devlet ilişkisi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].

Shurtleff v. City of Boston, 596 U.S. 243 (2022).

Stephen, E. M. (2025). Transformations to the religious clauses under the Roberts Court. *Religion Compass, 19*(4), 1–12. https://doi.org/10.1111/rec3.70016

Stoianoff, M. (2021). Standing still: American Legion & the limits of judicial review. *Syracuse Law Review, 71*, 1535–1558.

Stone v. Graham, 449 U.S. 39 (1980).

Storslee, M. (2024). History and the school prayer cases. *Virginia Law Review, 110*, 1619–1682.

Town of Greece v. Galloway, 572 U.S. 565 (2014).

Trinity Lutheran Church of Columbia, Inc. v. Comer, 582 U.S. 449 (2017).

Van Orden v. Perry, 545 U.S. 677 (2005).

Wallace v. Jaffree, 472 U.S. 38 (1985).

Walz v. Tax Commission of the City of New York, 397 U.S. 664 (1970).

West Virginia State Board of Education v. Barnette, 319 U.S. 624 (1943).

Witters v. Washington Department of Services for the Blind, 474 U.S. 481 (1986).

Wolman v. Walter, 433 U.S. 229 (1977).

Zelman v. Simmons-Harris, 536 U.S. 639 (2002).

Zobrest v. Catalina Foothills School District, 509 U.S. 1 (1993).

Zorach v. Clauson, 343 U.S. 306 (1952).

Zucker, J. E. (2007). Better a Catholic than a Communist: Reexamining McCollum v. Board of Education and Zorach v. Clauson. *Virginia Law Review, 93*, 2069–2118.

Extended Abstract

Introduction

The article examines how the U.S. Supreme Court has interpreted the Establishment Clause of the First Amendment, the provision that prohibits the state from adopting or supporting a religion. The First Amendment rests on two principles, free exercise and non-establishment, and the article concentrates on the second, which it regards as decisive for understanding the American model. According to the article, the Court has largely determined the state's stance toward religion in American society since the Second World War. Its aim is to trace the historical development of the clause in five areas of controversy: government aid to religious groups, religious practices in public schools, religious expressions and symbols in public spaces, legislative prayer, and chaplaincy services.

The History of the Separation of Religion and State

The First Amendment was adopted in 1791, and the article states, with reference to Sezer, that the United States thereby had the first constitution to formulate the separation of religion and state as a principle. Its text restricts Congress, not the states, and some states kept established religions after ratification; Massachusetts, the last, gave it up in 1833. Relying on Esbeck, the article presents disestablishment as a process that developed differently in each state. The application of the First Amendment to the states began with Everson v. Board of Education (1947), decided five to four, in which the Court upheld the reimbursement of transportation costs for pupils attending religious schools; Justice Black invoked Jefferson's wall of separation. The article then distinguishes strict separationists, who read the clause as a strict separation of church and state, from accommodationists, who read it as requiring the government to treat all religions neutrally and without preference (Jones; Levy).

Government Aid to Religious Groups

The article notes that many establishment cases concern the transfer of public resources to religious organizations and that education has been the most contested area. It presents Lemon v. Kurtzman (1971) as one of the Court's most important decisions in the field: the Court struck down state laws paying teachers of secular subjects in religious schools and applied a three-part test of secular purpose, primary effect, and excessive entanglement. Decisions of the 1970s applied it strictly, whereas the Court's case law from the 1980s onward, including Mueller v. Allen (1983) and Agostini v. Felton (1997), which overruled Aguilar, produced results that gave religious schools more room.

The article treats Zelman v. Simmons-Harris (2002) as the most important recent case. Ninety-six percent of the students in the Cleveland voucher program used their vouchers in religious schools, yet the majority found the program neutral because the money reached those schools through parental choice. The four dissenting justices noted that 46 of the 56 participating schools were religious, which limited parents' choice. The article suggests that Zelman marks a new phase in a tendency, begun earlier, to make more room for religion, without representing a radical break. Outside education, it discusses tax exemptions (Walz, 1970) and the cases holding exclusion from general public benefits solely because of religious identity or activity unconstitutional (Trinity Lutheran, Espinoza, Carson v. Makin).

Religious Practices in Public Schools

The article presents public schools as one of the main fronts of the culture wars. McCollum v. Board of Education (1948) held religious instruction by clergy on school premises unconstitutional, whereas Zorach v. Clauson (1952) accepted a release-time system. Engel v. Vitale (1962) and Abington School District v. Schempp (1963) held school prayer and Bible reading unconstitutional even when voluntary, and later decisions extended the reasoning to a moment of silence, graduation prayer, and student-led prayer.

In Kennedy v. Bremerton School District (2022), the Court stated explicitly that the Lemon test and the endorsement test had been abandoned and, according to the cited literature, did not use the coercion analysis of Engel and Schempp; the article reads this as the adoption of an accommodationist model. It reports that American society remains divided, citing a 2021 Pew survey in which 46 percent said teachers should not lead students in prayer and 30 percent said they should. The section also covers the Pledge of Allegiance and the teaching of evolution, where Kitzmiller (2005), the article notes, was decided by a federal district court.

Religious Expressions and Symbols

Stone v. Graham (1980) found no secular purpose in posting the Ten Commandments in classrooms. Lynch v. Donnelly (1984) found no violation in a municipal nativity scene shown among other Christmas decorations, the Court stating that complete separation is impossible. On the same day in 2005, in two five-to-four decisions turning on Justice Breyer's differing opinions, McCreary County v. ACLU found Ten Commandments displays unconstitutional, whereas Van Orden v. Perry upheld a monument that had stood for more than 40 years among

16 other monuments and 21 historical symbols. American Legion (2019) treated a cross as historical heritage without applying the Lemon test.

Legislative Prayer and Chaplaincy

The article distinguishes chaplains who open legislative sessions from those who counsel individuals in institutions such as the armed forces and prisons. Congress appointed chaplains from 1789, at first only Christian ones, and the first Muslim chaplains followed in federal prisons in 1983 and the army in 1993. Marsh v. Chambers (1983) upheld a state legislature's daily prayers on the basis of their historical background, and Town of Greece v. Galloway (2014) upheld prayers opening town board meetings by asking whether they belonged to a traditional heritage. Challenges to military chaplaincy did not reach the Supreme Court.

Conclusion

The article concludes that the jurisprudence on the non-establishment principle contains uncertainties and instabilities. Some read recent decisions as a correction of past errors, whereas others see them as privileging religious groups, particularly traditional and conservative ones. The Court has adopted a stance that makes more room for religion, and the reason given as the most important is the justices' ideological tendencies and the growing number of conservative justices; since many decisions were reached by five to four, a change in membership can alter the course. After Zelman, public resources can reach religious groups through parental choice, and in Kennedy the Court explicitly abandoned the Lemon test.

Religion–State Relations in the United States According to Supreme Court Decisions

Ünlü, Nesrin

ABSTRACT

This article examines the historical development of the non-establishment principle, which forms the foundation of church–state relations in the United States, and analyzes how this principle has been interpreted through the U.S. Supreme Court jurisprudence. The central problem of the study concerns the varying interpretations applied to the Establishment Clause of the First Amendment across different historical periods, as well as the practical consequences that have resulted from these interpretations. Within this framework, the article aims to reveal how the Court's approach has evolved in major areas of controversy, including public funding for religious groups, prayer and religious content in public schools, religious symbols in public spaces, legislative prayer, and chaplaincy services. The rulings examined in the article show that the Supreme Court adopted a stricter separationist stance from the Everson decision of 1947 to the end of the 1970s, but from the 1980s onward gradually shifted toward a more accommodationist position that interpreted public support for religious institutions more broadly. Notably, several decisions issued in the 2000s extended certain advantages to religion in the public sphere. Overall, the interpretation of the non-establishment principle remains dynamic, shaped by ideological shifts, judicial philosophies, and broader political and cultural debates concerning religion's place in public life.

Keywords: Separation of Church and State, Supreme Court of the United States, Social Change, Freedom of Religion, Public Sphere and Religion